

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jus Canonicvm R.P. Pavli Laymanni, Soc: Jesu Theologi, Et
Olim In Alma Et Episcopali Academia Dilingana SS.
Canonum Ordinarii Professoris**

Laymann, Paul

Dilingæ, 1666

Capitvlvm I. Canonum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62559)

Decret. Greg. Lib. I. Tit. II. Cap. I.
TITVLVS II.
DE CONSTITVTIONIBVS.

Ost iacta Fidei Catholicae fundamenta, agitur de Constitutionibus, siue legibus ecclesiasticis, qui & sacri canones appellantur; atque explicantur, quae eorum vis sit, & obligatio. Sermo autem hic est non de canonibus siue decretis Fidei, quae ad eam certam & infallibilem ex diuina reuelatione veritatem obtinent, vt nullo vnquam tempore mutari, aut abrogari queant; sed de canonibus, seu decretis morum, quae ab humana Praetorum ecclesiasticorum voluntate ita dependent, vt, licet recte & salubriter condita sint, tamen ob temporum, locorum, & aliarum circumstantiarum varietatem, mutari, & per desuetudinem, vel constitutionem contrariam vel omnino tolli, vel saltem ex parte per dispensationem eis derogari possit.

CAPITVLVM I.
Canonum.

SVMMARIVM.

1. Sacri canones ab omnibus Christianis obseruari debent.
2. Homines non baptizati, ipsiq; catechumeni ecclesiasticis legibus ac poenis non astringuntur: sed alia ratio est de haereticis & apostatis.
3. Leges & canones seruari debent ab omnibus secundum accommodationem, vid. iis, quorum respectu conditi sunt.
4. Lex omnis generaliter fertur; & nulla proprie sunt leges personales.
5. Privilegia non sunt proprie leges.
6. Rescripta Principis quae ratione legis rationem habere possint.
7. Sacri canones circa materiam ecclesiasticam versantes etiam a laicis obseruari debent. Quod si contra huiusmodi canones, legibus civilibus quidpiam statutum reperiatur, ea abolite censeri debent.
8. Leges civiles circa politica materiae sacra nonico iure nihil peculiariter statutum sit, etiam in foro ecclesiastico vim obtinent.
9. Potestas ecclesiastica & potestas civilis se mutuo adiuvare debent. Clerici quoque ad vim directiuam obligantur civilibus legibus Reipubl. cuius membra sunt.
10. Si casus politicus in civili iure indecisus in canonico iure decisionem habeat, tunc canon etiam in civili foro allegari, & secundum eum iudicari debet.
11. Si in materia politica aliter lege civili, & aliter lege ecclesiastica statutum sit, tunc lex civilis in foro civili, & lex canonica in foro ecclesiastico obseruanda est.
12. Discrimen hoc in iis maxime locum habet, quae ad iudicii ordinationem spectant. At vero in spectantibus ad decisionem causarum, iudex attendet ad statuta & consuetudines loci, ubi partes obligationem contraxerunt.
13. Iudex secundum legum publicarum praescriptum iudicare cogitur, nisi quod interdum episcopica locus esse possit.
14. In criminalibus causis, ob varietatem circumstantiarum, relinquitur Iudicibus, praesertim maioribus magistratibus, arbitrandi facultas, siue ad poenam augendam, siue, & quidem frequentius, ad minuendam.
15. Si causa a legis littera per episcopiam discedendi euidenter sit, iudex inferior seu subordinatus non cogitur ad Superiorem referre, secus, si causa dubia sit.
16. Interdum per legem indeterminatam aegeratim decernitur, grauiora v. g. iudicia criminis requiri ad capturam, aut torturam. Interdum causa exempli declaratur, quam grauiora iudicia censeantur. In his autem iudiciis arbitrium non penitus excluditur.
17. Si casus nec per legem, nec per stylum Curiae decisionem habeat, Iudex sequi debet sententiam Doctorum communium; quippe quae probabilior esse censetur.

18. *Vnius Doctoris sententiam interdum plurimi alii sine maiore aliqua examinatione sequuntur.*
19. *Glosse magna, & maior, quàm aliorum Doctorum, auctoritas censetur; præterquam si communiter, seu à pluribus, reprobata sit.*
20. *Glossa inaniter allegatur sine textu, si ipsum ius expressum habeatur.*
21. *Si Glossa plures opiniones referat, censeri debet approbare postremam.*

Sumptum est hoc c. ex Concilio Meldensi (vbi Iuo refert p. 5. cap. 171.) in quo præcipitur, vt sacri canones ab omnibus obseruentur; Et nemo in ecclesiasticis actionibus, aut iudiciis, proprio sensu, sed eorundem auctoritate ducatur:

Idem quoque de legibus ciuilibus decretum est in l. 3. C. de legib. vt ab omnibus æquanimiter obseruentur. Sed declarari id debet primò; Intelligendum esse de iis duntaxat, qui ad eandem Reipubl. spectant, siue magistratui Legislatori subsunt, sicuti indicatur in l. 2. ff. eod. quòd *lex communis sponso sit, ad cuius præscriptum omnes, qui in ea Reipubl. sunt, vitam instituere debent.*

2 Ex quo prouenit, quòd homines non baptizati, ipsique catechumeni legibus ac pœnis ecclesiasticis non obligantur, cum Ecclesiæ subiecti non sint, c. gaudemus 8. de diuortis, c. de Iudæis 5. d. 45. vbi tamen admonemur, aliter sentiendum de hæreticis, quippe qui per Fidem & Baptismum Christi susceptum, Ecclesiæ membra facti sunt: Quamobrem si ab ea recesserint, etiam inuiti ad obedientiam, & sacrorum canonum obseruationem, censuris ac pœnis compelli possunt.

3 Declarari debet secundò; Quòd sacri canones, sicuti & aliæ leges, ac statuta, seruari debent ab omnibus, secundum accommodationem, iis videlicet, quorum respectu, atque obligandi intentione, lata sunt. Non enim canones & leges semper communiter tēdunt ad omnes, qui subditi, seu eiusdem Reipubl. membra sunt; sed frequenter ad vnus generis, conditionis, negotiationis personas, aut certæ prouinciæ, ciuitatis, aut loci incolas,

sicuti bene explicauit huius c. textum Franc. Suarez tract. de legibus lib. 1. cap. 6.

Nec refert, subinde mentionem fieri legis 4
priuatæ, ac personalis, quæ ad particularem personam duntaxat tendit, vt in l. 1. ff. de Cōstitut. Principum, quòd *quædam sunt leges personales, nec ad exemplum trahuntur: Nam qua Princeps alicui ob merita indulget, vel si pœnam irrogauit, vel si cui sine exemplo subuenit, personam non egreditur,* ait Vlpianus Iureconf. & Glossa hic verb. canonū, quòd *quidam sunt canones personales; Hæc enim intelligi non possunt de propriè dicta lege, aut canone; cum lex omnis sit communitate permanens, vimque obligandi habens; sicuti dicitur in l. 2. ff. eod. Lex est, cui omnes homines decet obedire. Et l. 7. ff. eod. Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.*

Itaque priuilegium, quæ tale, legis ratione 5
propriè non habet, vt rectè tradit Suarez in cit. cap. 6. & lib. 8. de legib. c. 1. partim, quia particularem personam respicere potest, ita vt ad alias non pertineat; partim, quia obligationem respectu eius, cui datum est, non continet: siquidem *inuiro beneficium non datur, reg. 70. ff.* Et nemo priuilegio vti cogitur. Interim verò priuilegium frequenter legis rationem habet quoad alios, quibus præcipitur, vt illud obseruari faciant; aut prohibetur, ne impediant, aut se opponant; dummodò priuilegiū sufficienter ipsis promulgatum, aut cognitum sit.

Simile quiddam de Principis rescripto tradi 6
solet: Quatenus enim illud in certa causa, & erga certam personam ex Curia prodit, legis rationem habere non potest, vt rectè tradit Felin. in rubr. de rescriptis; sed quatenus ad alios ex Principis voluntate extenditur, legis naturam sortitur: Puta si tale rescriptū in corpore iuris positū sit, vel etiam ab inferiore, qui statuēdi ius habet, inter statuta municipalia, vel synodalia collocatū, teste Felin. ib. Vel si definitiua sententia, aut iuris alicuius interpretatio à Principe facta in rescripto, ad iudicem inferiorem missa sit, omnibus iudicibus legis instar esse debet, non tantum in illa

illa causa, sed aliis quoque similibus, l. ult. C. de legibus.

7 Insuper *Notandum I.* circa verbum *ab omnibus*; Quod canones, siue leges ecclesiasticæ nō tantum à Clericis, sed etiam laicis obseruandæ sint, cum omnes pariter eo ipso, quod fidem & Baptismum Christi susceperunt, ecclesiasticæ iurisdictioni subiiciantur, c. nouit 13. de iudiciis. Intelligi autem hoc debet de canonibus circa materiam ecclesiasticam versantibus, vid. in causis piis, aut periculum peccati concernentibus, &, vt breuiter dicam, iis omnibus, quæ per se ac directe ad salutem animæ dirigitur.

Quod si in eiusmodi ecclesiastica materia contrarium aliquid ciuili lege statutum reperitur, ea abolita cenferi debet, vt secundum talem legem ne in ciuili quidem foro agendum, aut iudicandum sit, sicuti habetur in c. 1. & seqq. d. 10. Tales sunt Cæsareæ leges v. g. quæ vfuras lucratias approbant, præscriptioni cum mala fide, seu conscientia iuris alieni assistent, mulieri intra annum viduitatis nubenti pœnam decernunt, nuptias absque patris consensu contractas irritas esse pronuntiant, &c. Sin autem à ciuili Magistratu leges circa materiam ecclesiasticam ferantur, sacris canonibus non aduersantes, quam ea vim habere possint, dicitur infra hoc tit. c. Ecclesia 10.

8 Sed quid, vice versa, sentiendum de legibus ciuilibus circa materiam politicam, num eæ etiam inter clericos, aut in foro ecclesiastico obseruationem, obligationemque habent? Respondeo & dico I. ex doctrina Gl. in reg. 2. ver. possessor in 6. Fel. c. Ecclesia n. 40. ibid. Abbat. n. 15. & seqq. hoc tit. Si circa materiam politicam canonico iure nihil peculiariter statutum reperitur, tunc leges ciuiles etiam in ecclesiastico foro allegari, & secundum eas iudicari debet, vt expressè habetur in c. 1. de noui operis nunciat. Ex quo hæc doctrina colligitur, quod leges politicæ, præsertim Cæsareæ, approbatæ & canonizatæ sint ab Ecclesia, si nihil contrarium canonico iure decretum reperitur. Rationes huius doctrinæ dari debent: Prima, ex eod. c. 1. desumpta: Quia expedit, vt duæ

potestates, ciuilis & ecclesiastica, in Christi Ecclesia se mutuo adiuent: Et cum secularis Magistratus canonum statuta in causis ecclesiasticis, seu ad animæ salutem pertinentibus, suscipere cogatur, æquum & congruum est, (licet absolute loquendo non obligatorium) vt ecclesiasticus Magistratus leges ciuiles de causis politicis iuste latas, vltro suscipiat & veneretur. Altera. Quia leges ciuiles à legitimo Magistratu feruntur per potestatem à Deo acceptam, vt Apostolus testatur ad Rom. cap. 13. & bene hic annotauit Abbas n. 9. *Si lex ciuilis non est peccati nutritiua, seruanda est etiam in foro anima: nam ex quo lex iusta est, auctoritate Dei edita est; & ipse Deus videtur edidisse per ministros suos.* Quæ autem ratione clerici, seu ecclesiasticæ personæ his legibus ciuilibus, quo ad vim directiuam, nō autem coactiuam, obligentur, explicauit in mor. Theol. lib. 1. traçt. 4. c. 13. n. 1.

Corollarium. Si casus aliquis politicus, inspecto iure ciuili dubius, & non satis decisus sit; at verò in iure canonico decisionem habeat, tunc etiam in ciuili foro canon allegari, & secundum eum iudicari debet. Ita ex communi DD. in c. super literis, vbi id dicam de rescriptis, Felin. in cit. c. Ecclesia n. 49. Ratio est, quam supra indicauit, quia ciuilis & ecclesiasticus magistratus se mutuo adiuant: *Sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, ita & sacrorum canonum instituta. Principum constitutionibus adiunguntur.* c. 1. de noui operis nunciat.

Dico II. Si in materia politica aliter lege ciuili, aliter verò lege ecclesiastica statutum sit, tunc lex ciuilis in foro ciuili, lex autem canonica in foro Ecclesiæ seruari debet. Ita Gl. communiter recepta in c. 2. ver. lex ciuilis, de arbitris in 6. Gl. in cit. reg. 2. eod. lib. ver. possessor, vbi ait: *Papa non potest tollere leges quoad iudicium seculare, nisi in iis, in quibus vertitur periculum animi, cum potestates sint distinctæ, videl. ecclesiastica à seculari.*

Hæc autem doctrina quàm maximè locum habet in pertinentibus ad ordinationem iudicij, iuxta cit. c. 2. de arbitris in 6. *Quoad ordi-*

ordinationem iudicij, inquit Abb. in cit. c. Ecclesian. 24. attenditur locus, ubi iudicium exercetur. Exempli causa, si de crimine vsuræ clericus aduersus laicum agat coram iudice seculari, processus fiet non summarie & de plano, sed obseruatâ ordinariâ figurâ iudicij, sicuti in ciuili foro moris est, teste Gl. in Clem. dispendiosam, ver. vsuris, de iudiciis. Item, si laicus coram ecclesiastico iudice agat contra clericum, poterit ille appellare à sententia interlocutoria; vel omisso medio, ad Rom. Pontificem, sicuti in foro ecclesiastico permissum est. Sed alia ratio est quoad ea, quæ ad causarum decisionem spectant: In his enim iudex quicumque, siue ecclesiasticus siue secula..., attendere debet ad statuta & consuetudines, ex quibus litigantes per pacta, vltimas voluntates, delicta, &c. obligationem contraxerunt, sicuti Abb. annotauit in cit. c. Ecclesia n. 25. & 44. & dicam de hoc infra in eod. c. Ecclesia.

13 *Notandum I. E.* eo verbo: *Nemo suo sensu.* &c. Iudex, præsertim Principi subordinatus, siue non supremus, non ex proprio sensu & arbitrio, sed secundum publicas leges, & Maiorum auctoritatem, iudicare debet. Consentit cap. 3. d. 4. ex quo colligitur, quod iudex non de legibus, quas constat legitima auctoritate latas, & receptas esse, iudicare debeat, num ex iustæ sint; sed secundum earundem præscriptum.

Veruntamen cum non omnes casus speciales vna lege vniuersali comprehendi possint, ideo quandoque Iudici concessum est, occurrente graui circumstantia, secundum epikian à litera, seu externo quasi cortice legis recedere, non item à mente legislatoris: quando ita res comparata est, vt prudenter æstimare possit, si legislator præsens adesset, quod aliter in hoc casu, quam in lege sua vniuersim præscriptum erat, iudicaret.

14 Itaque maximè locum habet in pœnis lege decretis ob maleficia, vt Innoc. super hoc annotauit. Tameñ enim, si ob crimen aliquod certa pœna legibus decreta sit, eam Iudex (excepta plenitudine potestatis supremæ) ordinariè augere, aut minuere non possit, l. 1. in fine, C. ad S. C. Turpillianum, & de

cet S. Tho. 2. 2. q. 67. a. 2. Gl. in c. licet 3. ver. pœnam pecuniariam, de pœnis: siquidem nihil tam Reipubl. perniciosum est, quam si Iudices arbitraria faciant ea, quæ à lege certam definitionem habent; attamen, propter varias circumstantias & qualitates cum delictorum, tum personarum delinquentium, nec non locorum, in quibus iudicium agitur, non parua Iudicibus arbitrandi facultas permissa est, siue ad pœnam augendam, siue, & quidem frequentius, ad minuendam, l. respiciendum 1. l. hodie 13. l. aut facta 16. ff. de pœnis, & bene declarat Prosper Farinacius in praxi criminali q. 17. n. 6. & 7. Atque de consuetudine Imperij testatur Andr. Gaill lib. 2. de pace publ. cap. 9. n. 22. vbi addit, id maximè in maioribus magistratibus receptum esse: minores autem, Principe inconsulto, id agere non oportere, præsertim post latam condemnationis sententiam.

Videri potest Felinus hinc n. 48. & seqq. 15 vbi plures casus enumerat, in quibus Iudex aut Officialis à præscripto legum ac præceptorum recedere possit, ob causam magnam & vrgentem. Limitat verò n. 50. nisi Superior in tali casu consuli possit. Quam tamen limitationem necessariam non arbitror, si causa euidens sit; cum ipsamet iura huiusmodi epikian, seu arbitrandi facultatem Iudici permittant, vt videre licet in supra allegatis legibus. Sin autem causa dubia sit, tum Superior, non tantum si præsens sit, sed etiam absens, consuli debet, dummodo id fieri possit. Idque sumitur ex l. 1. C. de legibus, vbi Imperator ait: *Inter equitatem, usq; interpretam interpretationem nobis solis & oportet, & licet inspicere.*

16 Cæterum interdum lex indeterminatè ac generatim statuit quidem, v. g. in criminalibus ad capturam, aut torturam criminosi deueniendum non esse, nisi graua criminis indicia habeantur; Item, si homini merus grauis, aut iniuria atrox illata fuerit, ita iudici iudicandum esse; Interim non satis definiendo, quænam indicia graua, quæ iniuria atrox censi debeat; cum talia generalibus legibus, ob negotiorum ac circumstantiarum varietatem, definiiri vix possint, in huiusmodi ca-

di casibus Iudicis cuiusque arbitrio, secundum facti, & personarum qualitates, multum relinqui debet, iuxta supra cit. l. aut facta.

Solet quidem interdum in lege speciatim designari, quoniam v. g. metus grauis, quæ atrox iniuria censenda sit, aut quænam sufficientia ad torquendum reum indicia; sed id ferme tantum exempli loco fit, vt videre licet in criminali Caroli V. Cæsaris processu Iudicibus præscripto, & videri possunt, quæ docui mor. Theol. lib. 1. tr. 2. c. 6. n. 5. Iudex verò iis, quæ lege definita sunt, diligenter consideratis, ad paria, seu *similia procedere* inde, *arg. ita ius dicere debet*, l. non possunt 11. ff. de legibus.

- 17 Addunt porro Abb. hic n. 15. Fel. n. 54. & alij, Si casus neque per leges, neque per consuetudinem seu Curie stylum, decisionem habeat, quod Iudex in iudicando adherere debeat Doctorum opinioni communi. Ratio est: quia Iudex, cum inter partes litigantes arbiter constitutus, quid vel quantum cuique iuris competat, definire debeat, quæ probabiliora, seu veritati ac iustitiæ magis consentanea sunt, sequi cogitur, vt docui lib. 1. Theol. moral. tr. 1. c. 5. n. 16. Sententia autem, cui plerique seu communiter omnes in eo genere periti adherent, probabilior & veritati magis consentanea est: Ergo Iudex in iudicando eam sequi cogitur.

- 18 Limitari, seu declarari debet, Quod interdum vnius Doctoris sententiam v. g. Bartoli, aut Abbatis Panormitani, alij plurimi, sine maiore aliqua examinatione sequantur. Tunc fieri potest, vt ea per nouas, ac solidas rationes de falsitate ab vno, aut pluribus Doctoribus conuicta sit, adeoque pauciorum sententia præferri non immerito possit, vt aperte indicatur in l. 1. C. de veteri iure enucleando, ibi: *sed neque ex multitudine authorum, quod melius est, indicatore, cum possit vnus forsitan & deterioris sententia & multos & maiores aliqua in parte separare*, vbi Gl. marginalis ait, *Ponderanda sunt sententia, non numeranda*. Consentire videtur c. Capellanus 4. de feriis.

- 19 Deinde limitat hic Felin. n. 54. post Bar-

tolum in l. vt vim 19. n. 8. ff. de iustitia & iure, quod auctoritas Glossæ contra opinionem communem præualet. Quæ tamen limitatio non placet, quin potius ita dicendum: Licet magna, & si cætera paria sint, maior sit Glossæ, quàm alterius Doctoris auctoritas, quippe cum digna iudicata fuerit, vt ad canonis aut legis declarationem, in iuris corpore poneretur, nulla tamen Glossæ ratio habenda est, contra quam alij plerique Doctores sentiunt, eiusque doctrinam per iura & rationes reprobant. Quæ de re videri potest Zasius singular. respons. cap. 7. quem refert & sequitur Gaill lib. 1. obseruat. pract. obs. 153. n. 7. & 8. reprehendentem eos, qui ab vno homine, videl. Accursio, sæpenumero lapsi, constitutionis intellectum pendere existimant. æquitate, literâ & naturâ eius posthabitis.

Quædam hinc obiter adijcienda: I. Quod 20 And. Gaill admonet cit. n. 8. Glossam inaniter allegari absq; textu, si ipsum ius expressum habeatur. Quæ reprehensio etiam in eos cadit, qui Doctorum auctoritates cumulant, prætermisso canone aut lege, ex qua tota doctrina accepta est.

II. Ex Felino hic n. 55. Si Glossa plures 21 opiniones referat, censendam esse approbare postremam, nisi aliud ex verbis eius colligi possit. Quod etiam de aliorum Doctorum scriptis sentiendum est.

CAPITVLVM II.

Cognoscentes.

PARAPHRASIS.

Qui culpâ caret, damnum aliquod sustinere nõ debet. Quare lex de nouo promulgata ad facta præterita, seu antecedentia non extenditur; ne alioquin legis prohibitionem, (aut præceptionem) ignorantes, detrimentum aliquod incurrant.

SVMMARYM.

1. Res, quæ culpâ caret, in damnum vocari non conuenit, nisi inter contrabentes conuentum sit, vt etiam casus fortuitus & inculpatus præsterur, aut ob publicâ bonum